

Hanák Dóra

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSz büntügyi tagozatának tagja

Gondolatok az alternatív szankciók létjogosultságáról

*„Így kerül sor a szolgáltató jellegű igazságszolgáltatásra, amely nem osztja, hanem
ténylegesen szolgálja az igazságot.”*

/Dr. Korinek László/

I. Bevezető

Az alternatív szankciók létjogosultsága és rendkívüli szerepe már büntetőjogi tanulmányaim kezdete óta foglalkoztatnak. Az említett szankciófajták jelentősége nem csak azért növekedett meg, mert a büntetés-végrehajtási intézetek telítettsége 142 %-os – amelynek előzménye többek között a szigorú büntetőpolitika, a kiszabott szabálysértési elzárások megnövekedett száma, és a meghosszabbodott büntetési tételek –, hanem a reszocializáció, a kárhelyreállítás és a sértetti érdekek előtérbe kerülése úgy vélem, hogy – a nemzetközi nyomásnak egyre inkább engedve – valódi szemponttá válnak. Az áldozatok érdekeinek figyelembevétele és védelmének szükségessége ugyanakkor alakítja is az emberi jogokhoz való általános viszonyt, s a társadalmak tagjai általánosan elfogadóbbá válnak a saját és mások jogainak korlátozásával és bizonyos kontrolleszközök alkalmazásával szemben.⁸⁰ Ezzel együtt kár lenne tagadni, hogy piaci elvek hatják át a büntető igazságszolgáltatási szervek tevékenységét is. Ennek eredményeként a költség-haszonelemzés prioritása egyre erőteljesebb és minden túlzás nélkül központi motívummá válik.⁸¹

⁸⁰ *Kerecsi Klára*: Büntetve gondolni? A javítóintézeti nevelés helye a fiatalok büntető igazságszolgáltatási rendszerében. *Esély* 2007/3. sz. 36-54. 36. o.

⁸¹ *Kerecsi Klára*: Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája. *CompLex Kiadó, Budapest* 2006. 14. o.

II. Az alternatív szankciók

Az alternatív szankció a börtönnépesség csökkentésére irányuló jelenség, a szabadságvesztéssel nem járó büntetéseket nem intézményben hajtják végre, hanem épp ellenkezőleg, a büntetőpolitika a közösségi forrásokra épít.⁸² Ha jobban visszatekintünk a büntető igazságszolgáltatás történelmére, az alternativitás relatív fogalom, ugyanis a szabadságelvonással járó büntetés egykor a maga nemében a halálbüntetésnél enyhébb szankcióként szolgált. Ez utóbbi eltörlésétől kezdve azonban a legsúlyosabb büntetési nemként tartható számon szankciórendszerünkben. Legáltalánosabban kiszabandó napjainkban is a szabadságvesztés, amelynek célja, tartalma, végrehajtása gyakran módosult, de központi szerepe más európai országokban is a mai napig megmaradt.

Az említett szankciócsoporttal szinonim fogalmak a *közösségi szankció*, illetve a *szabadságvesztéssel nem járó szankció*, amelyek tulajdonképpen ugyanazon jelenség különböző jellegzetességeit emelik ki az eltérő kontextusokban. Míg a közösségi szankció a közösségben történő reparációra helyezi a hangsúlyt, a szabadságvesztéssel nem járó szankció kifejezés magától értetődően a szabadságvesztés büntetés kiváltását hangsúlyozza. E fogalom a 90-es évektől kezdődően használatos leginkább, amikor is a menedzsmentszemlélet elterjedtté vált, és a hatékonyságot ezzel együtt a költségcsökkentést célozta meg a jogpolitikai irányvonal.⁸³ A felsorolt ismérvek alapján megfogalmazható, hogy:

„Az alternatív szankciók a közösségben végrehajtott, és különböző szintű szabadságkorlátozással kombinált felügyeletet jelentenek, amelyek a reintegrációhoz szükséges támogatást nyújtják az elkövetőknek. A „malum” eleme a szabadságkorlátozás, a speciális prevenciót célzó rehabilitatív hatásuk pedig a közösség reintegráló erején alapul.”⁸⁴

1. Alternatív szankciók jellege és alkalmazásuk célja

Az alternatív szankció mint olyan, valamilyen hatás kiváltására törekvő tevékenység.⁸⁵ Felmerül e tény vonatkozásában azonban több olyan kérdés, amelyre a válasz már nem adható

⁸² Kerezsi: Kontroll vagy támogatás... 207. o.

⁸³ Kerezsi Klára: A közösségben végrehajtott büntetések; helyreállító igazságszolgáltatás In. Kriminológia, szakkriminológia (szerk. Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Korinek László – Lévay Miklós). CompLex Kiadó, Budapest 2006. 671. o.

⁸⁴ Kerezsi: A közösségben végrehajtott büntetések... 671. o.

⁸⁵ Kerezsi: A közösségben végrehajtott büntetések... 670. o.

meg egy hasonlóan egyszerű tőmondat. Vajon milyen hatást várunk a szankció alkalmazásától? Mitől várjuk ezt a hatást? Hogy mérhető le, illetve milyen szerep kell, hogy jusson a sértettnek e vonatkozásban? A XX. század utolsó harmadának fejleménye az áldozat szerepének megerősödése az igazságszolgáltatásban. Ez a növekvő figyelem kormányzati aktusokban is testet ölt, mely a sértett büntetőeljárásban megnövekedett szerepvállalásában és a helyreállító igazságszolgáltatásban képződik le.

Modern büntetőjogunkban túlhaladottá vált az a gondolat, hogy a felelősség kérdése elsősorban a bűnös magatartás, a vita tehát már a köré fonódik, hogy a tettarányos büntetés korrekciójaként milyen irányú, milyen körű, tartalmú, milyen célú individuális momentumokat vegyünk figyelembe, s ez a reakció milyen mértékű lehet.⁸⁶ E szankcióformák megjelenésétől kezdődően a létjogosultságuk kérdése két ellentétes véleményalkotásra buzdította, és a mai napig buzdítja a büntetőjogászokat, illetve a laikusokat egyaránt. Míg a *retorzió-pártiak* – a feltétlen szigor hívei – a büntetés formális aktusában látják az igazságszolgáltatás működőképességének bizonyítékát és a tettarányos büntetést – a sértetti érdektől függetlenül – az állami büntetőhatalom cselekvése jelenti. A bűnözési hajlamot, a megrögzött büntettes veszélyességét hangoztatják, és az ártalmatlanná tétel eszközrendszerének bővítését preferálják.⁸⁷ E nézet szerint a büntetés egyik fő célja a megtorlás, azonban belátható, hogy a kegyetlen, embertelen bánásmód nem egyeztethető össze a jogállamisággal.⁸⁸ A másik végletet a *reszocializáció fontosságát hirdető*k jelentik, akiknél azonban a büntető jelleg szinte teljesen elsikkad; nézetük a megromlott rend helyreállítását célozza meg, elsősorban a közösségbe való visszaillesztés által.⁸⁹

Az alternatív szankciók jellegét azonban tisztázni kell. Sokan kétkedve viszonyulnak ehhez a témakörhöz azáltal, hogy vajon a büntetőhatalom eszköztára nem gyengül-e le, nem puhul-e fel azáltal, hogy a büntetéskiszabás e módja egyre inkább teret hódít. A tettarányosság jelenti a kulcsfontosságú fogalmat, amit azonban – a középkori szemet szemért elvet jócskán meghaladva – nem lehet egészen precízen meghatározni. A 80-as években kialakult – megérdemelt büntetés elvére épülő – modell az elkövetett bűncselekmény súlyához igazítja az alkalmazandó szankciót, s a tettarányos büntetésénél a szankció általános értékmérőként fogható fel. Ez kétséget kizáróan függ a társadalom közösségi-kulturális hagyományaitól, a

⁸⁶ Tóth Mihály: Gondolatok büntetőjogunk fejlődésének újabb dilemmáiról és távlatairól. Jura 2010/2. sz. 97. o.

⁸⁷ Tóth: i. m. 97. o.

⁸⁸ Mohácsi Barbara: A szabadságvesztés lehetséges alternatívái

http://epa.oszk.hu/02600/02687/00001/pdf/EPA02687_jogi_tanulmányok_2010_01_359-373.pdf (2015. 10. 07.)

⁸⁹ Skandináv mintára a szabadságvesztés csak kivételes büntetésként szerepel, amelyet azonban félszabad intézményekben hajtanak végre és ott is a pedagógiai- pszichológiai kezelést helyezik előtérbe.

bűnözés alakulásától, és a nemzetközi hatásoktól is. Azaz mindig társadalmi közmegegyezés, megállapodás kérdése, hogy milyen szankciót tekintünk a tett arányosnak.⁹⁰ Úgy, ahogy a börtönnépesség sem egyenesen arányos a bűncselekmények és az elkövetők számával, hanem sokkal inkább jogpolitikai kérdés, a büntetés módja egy adott társadalomban sokkal inkább a köré a kérdés köré fonódik, hogy az adott nemzet miként tudja befogadni, mennyire tartja igazságosnak a szankciók e formáját.⁹¹ Gerjeszt-e az igazságtalanság, aránytalanság érzése egy az egész társadalom szintjén érzékelhető frusztrációt.⁹² Denis Szabó szerint a büntetőjogi büntetés mértéke az erkölcsi felháborodás mértékétől függ, ez pedig azon múlik, hogy a népesség mennyire bíz a közbiztonsági szervek hatékonyságában.⁹³ A büntetőjogi szankcióalkalmazás nem csupán a bűnözés változásait, alakulását tükrözi, hanem jelzi a hatalomgyakorlás üdvösnek tartott módját. „Minél nagyobb a feszültség a társadalom biztonságérzete és az igazságszolgáltatás teljesítőképessége között, annál nagyobb a valószínűsége a represszív- autoriter kriminálpolitika igényének.”⁹⁴ Bibó osztja e véleményt: „Csak ott és annyiban lehet csökkenteni a megtorló jelleget, ahol és amennyire a társadalomnak a fölháborodásra és megtorlásra való készsége csökken.”⁹⁵

2. Hatályos Btk. szabályozása

Európa szerte érzékelhető az a jelenség, hogy a hagyományosnak tekinthető szankciórendszer, – amely az elmúlt 30-40 évben kiforrtta magát – eltűnni látszik, és olyan differenciált, többlépcsős intézményhálózat alakul ki, amelyben a büntetőjogi eszköztáron kívül más eszközök is helyet kapnak.⁹⁶ A hatályos Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényt (továbbiakban: Btk.) továbbra is hármas tagolás jellemzi: büntetésekből, egy mellékbüntetésből, valamint intézkedésekből áll. Dualista rendszer, azaz lehetővé teszi büntetések és intézkedések együttes alkalmazását. A hatályos törvény olyan

⁹⁰ Kerezsi: *Kontroll vagy támogatás...* 12. o.

⁹¹ Ld. Savelsberg kutatásai alapján az Amerikai Egyesült Államokban, a 70-es években drámai bűnözési ráta emelkedése ellenére sem változott a szabadságvesztés büntetés kiszabásának gyakorisága.

⁹² Itt megjegyezném azonban aktuálisan azt a társadalmi kezdeményezést, amely a Btk.-ban szereplő állatkínzás tényállásához kapcsolódó büntetési tétel megváltoztatását tűzte ki céljául. E bűncselekmény egyes esetekben rendkívül embertelen magatartás által valósul meg, azonban ha e politikai erők által is felkarolt javaslat realizálódik, az állatkínzás büntetési tételének megemlése például a gondatlanságból elkövetett emberölés büntetésével helyezkedne el „egy szinten”. Belátható, hogy a jogalkotó felelőssége rendkívüli, a Btk.-ban jelenleg még uralkodó logika, és egyensúly öre.

⁹³ Kerezsi: *Kontroll vagy támogatás...* 197. o.

⁹⁴ Uo.

⁹⁵ Kerezsi: *Kontroll vagy támogatás...* 191. o.

⁹⁶ Mohácsi: i. m.

szabadságelvonással nem járó szankciókkal egészült ki, mint például sportrendezvények látogatásától való eltiltás vagy a jóvátételi munka, a pártfogó felügyelet, és a mediáció intézményének jelentősége pedig még inkább előtérbe került. A felfüggesztett és a részben felfüggesztett szabadságvesztés büntetés általában nem tekinthető a szó szoros értelmében vett alternatív szankciónak önállótlanágából fakadóan, mindössze a szabadságvesztés büntetés „alternatív végrehajtási formája”.⁹⁷

E szankciófajták azoknak a bűnelkövetőknek nyújtanak lehetőséget a szabadságvesztés büntetés kiváltására, akik a bűncselekmény súlyánál fogva a társadalomra veszélyesség szempontjából nem jelentenek fenyegetést, ám a kár helyreállítása, a nevelő- reszocializáló funkció nagyobb valószínűséggel ér célt, mint a szabadságvesztés kiszabása. Bizonyított tény, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek ebbe a kategóriába tartozó fogvatartottjai az elkövetett jelentéktelenebb bűncselekményen túl a bűnöző közeg hatására nemcsak hogy nem tudják a közösségben megbomlott rendet helyreállítani, de a fogvatartotti miliő a bűnszervezetekbe történő beszervezés táp talaját is jelenti. Az alternatív szankciók alkalmazásának lehetősége tehát csak és kizárólag a rövid tartamú szabadságvesztés büntetés kiváltásával kapcsolatban merülhet fel. E szankciók alkalmazását az a körülmény is indokolhatja, hogy Magyarországon a fogvatartottak több mint fele három évig terjedő szabadságvesztés büntetését tölti.⁹⁸

„A jogalkotó az enyhébb bűncselekmények elkövetőjének olyan helyreállító taktikák segítségével nyújt esélyt tettének kompenzálására, mint a befogadó szégyen módszere, amely által a következményekkel való szembesülés folytán ébredő szégyen révén jut el a felelősségvállaláshoz, amelyben nem marad egyedül ugyanis, a sértett, illetve a közösség jó esetben felkínálja a be- illetve visszafogadás lehetőségét.”⁹⁹ Jellemzően az alternatív szankciók létjogosultsága hazánkban a fiatalok bűnelkövetők esetében tükröződik leginkább.

Céljukból és rendeltetésükből fakadóan érdekes kérdést vet fel, hogy vajon a bűnelkövetőt lehet-e kényszeríteni arra, hogy éljen ezekkel a lehetőségekkel vagy sem. A közösségi szankciók kiszabása során bevett elv, hogy kooperatív munka eredményeként születik meg az a döntés, hogy a megbomlott rendet az elkövető saját maga, egyéni felelősségvállalással hozza helyre. „E büntetés kiszabás ugyanis a lelkiismereti-pszichológiai

⁹⁷ Kerezi: A közösségben végrehajtott büntetések...

⁹⁸ A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága 2009.december 31-i adatai alapján a fogvatartottak 22,5 %-a tölti maximum egy évig terjedő szabadságvesztés büntetését, a három évig terjedő szabadságvesztés büntetésre ítélték aránya a fogvatartottak 56 %-át teszi ki.

⁹⁹ Hatvani Erzsébet: Szimbolikus helyreállítás – közösségi büntetések a Pártfogó Felügyelői Szolgálat gyakorlatában Magyarországon. <http://mereps.foresee.hu/segedoldalok/hirek/269/8ece82fd58/214/> (2015. 10. 08.)

elemet erősíti, központi motívuma a felelősség és kötelezettségvállalás.”¹⁰⁰ A felvetett kérdés jól tükrözi a megváltozott büntetőpolitikai szándékokat is, ugyanis a büntetés kiszabás napjainkban – az európai példákat is szem előtt tartva – dinamikusabb, együttműködőbb folyamat eredménye. Az elkövető beleegyezése ugyanis akként fogható fel, hogy szerepe van a döntéshozatalban, nem rajta kívül, hanem vele együtt döntenek, így a végrehajtás során könnyebb célokat elérni egy kooperáló ítélettel, mint olyannal, amely során az elítélt ellenáll a szankció végrehajtásának. Ezzel a jól belátható princípiummal szemben a magyar szabályozás másként alakul, ugyanis a mediáció során született konszenzuson kívül nincs tekintettel az eljárás alá vont személy szándékaira.¹⁰¹

3. Nemzetközi szabályozás

Az alternatív szankciók témakörében szükséges szót ejteni a nemzetközi, illetőleg Európai Unió szabályozásáról. A nemzetközileg elismert normák fontossága magától értetődő, ugyanis az európai szinten jellemző belső migráció, a személyek szabad áramlásának jelensége kihívás elé állította a jogalkotót a tekintetben, hogy életszerű, egységes és hatékony szabályozás valósulhasson meg az országok egymás közti viszonylatában is. Az ENSZ közgyűlése már 1990. december 14-én elfogadta a Tokiói Szabályokat, melyekben lefekteti az alapokat, és kiemeli e szankciók bővítésének szükségességét.¹⁰² Európai vonatkozásban az Európa Tanács 22 ajánlása megfogalmazza, hogy a szabadságvesztés büntetést a börtönnépesség növekedése, a szabadságvesztés hatékonyságának megkérdőjelezése, a költségigényesség, valamint az elítélt tekintetében a fogva tartásból eredő káros következmények miatt lehetőség szerint csak a legsúlyosabb bűncselekmények esetén szabják ki a tagállamok. Hazai jogunkban a bűnügyi együttműködésről szóló 2003. évi CXXX. törvény jelentette az első lépést, amely az Európai Unió Eljárási Jogsegély Egyezményét implementálta, azonban ez a törvény még az alternatív szankciókra nem terjedt ki.¹⁰³

Fontos mérföldkőnek számít a szabadságvesztést mellőző büntetések végrehajtásának tekintetében a 2008. november 27-i 2008/947/IB tanácsi kerethatározat, ugyanis az Európai Unióban kiszabott felfüggesztett szabadságvesztésről, próbára bocsátásról és más alternatív

¹⁰⁰ Kerecsi: A közösségben végrehajtott büntetések... 685. o.

¹⁰¹ Kerecsi: A közösségben végrehajtott büntetések... 671. o.

¹⁰² Mohácsi: i. m.

¹⁰³ Bálint Péter: Az alternatív szankció végrehajtására irányuló jogsegély hazai elismerésének és végrehajtásának szabályozása és dilemmái. De iurisprudentia et iure publico 2015/1. sz. 1. o.

szankciók kölcsönös elismeréséről és végrehajtásáról rendelkezik.¹⁰⁴ Ennek hatására alkotta meg a jogalkotó a 2012. évi CLXXX. törvényt az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről, amelynek IX. fejezete kifejezetten a feltételes szabadság, valamint a próbaidő tartamára előírt magatartási szabályok és egyéb alternatív szankciók végrehajtási szabályait határozza meg.¹⁰⁵ A törvény háttérnormája az 1996. évi XXXVIII. törvény (továbbiakban: Nbjt.), amelyet az 1998. évi XIX. törvénnyel (továbbiakban: Be.) és a Btk.-val együtt kell alkalmazni, ha a Törvény másképp nem rendelkezik.

Álláspontom szerint különösen fontos annak a kérdésnek a tisztázása e jogszabályok kapcsán, hogy az Európai Unión belül elkövetett bűncselekmény miatt kiszabott alternatív szankció végrehajtása, mely államban, milyen feltételek mellett és hogyan biztosítható. A Törvény 137. § (5) bekezdése kizárólagos illetékességi szabályt rögzít:

„Abban az esetben, ha a Magyarországon lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel nem rendelkező elítélt a jogerős tagállami határozatba foglalt magatartási szabály, közérdekű munka, sportrendezvények látogatásától való eltiltás vagy jóvátételi jellegű munka magyar hatóság által történő végrehajtását kéri, és igazolja, hogy Magyarországhoz családi, kulturális vagy gazdasági kapcsolataira tekintettel szorosan kötődik, az alternatív szankciót kiszabó tagállami határozat elismeréséről és végrehajtásáról a Budai Központi Kerületi Bíróság dönt.”

Az alternatív szankció elismerése külföldiekre vonatkozóan is végrehajtható, mivel Magyarországon tartózkodó terhelt szerepel a törvény szövegében. Amennyiben a bíróságnak van hatásköre és illetékessége, úgy azt kell megvizsgálnia, hogy a külföldi ítélet elismerhető-e, illetve végrehajtható-e. Az alternatív szankciót kiszabó tagállami határozat végrehajtása során a magyar jog szabályai irányadók.¹⁰⁶ Egyrészt ésszerűségi szempontok indokolják, hogy a terhelttel szemben kiszabott alternatív szankció – kérése szerint – ne a lakóhelye szerinti államban, hanem családi, kulturális, gazdasági kapcsolataira tekintettel Magyarországon kerüljön végrehajtásra, másrészt a reintegratív vonás csak akkor érvényesülhet, ha abba a közegbe segíti a beilleszkedést, ahol életvitel szerűen tartózkodik tovább az elkövető, például a közérdekű munka büntetés esetében.

¹⁰⁴ A kölcsönös elismerés elvének az ítéletekre és a próbaidőt megállapító határozatokra való, a próbaidő alatti magatartási szabályok és alternatív szankciók felügyelete céljából történő alkalmazásáról szóló 2008. november 27-i 2008/947/IB tanácsi kerethatározat

¹⁰⁵ Az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2012. évi CLXXX. törvény IX. fejezet

¹⁰⁶ 2012. évi CLXXX. törvény 141. § (1) bekezdés

Külföldi határozat elismerése több joghatást is keletkeztet; a *res iudicata* és a *ne bis in idem* elve érvényesül, valamint a visszaesés megítélésénél vagy a felfüggesztett szabadságvesztés próbaideje alatti elkövetés esetén, az ítélet végrehajthatóvá válik.¹⁰⁷ A törvény a *lex minor* elvét érvényesíti, így az átalakított ítélet nem súlyosbíthatja az ítélkező államban meghatározott büntetés nemét és tartamát, illetve nem haladhatja meg az ítélkező állam által meghatározott kiszabható maximumot.¹⁰⁸

III. A pártfogó felügyelet

Az elkövetkezendőkben a pártfogó felügyeletet veszem górcső alá, mint az alternatív szankciók körében tárgyalandó egyre jelentősebb szerephez jutó intézményt. E járulékos jellegű, reszocializáló, szigorú szabályozást megkívánó intézkedés, amely a bűnelkövetők társadalomba történő visszaillesztését jelentősen elősegíti, rendkívüli lehetőséget jelenthet a büntetés céljának elérése során. Fontos felügyeleti jellegű tevékenységet lát el a pártfogó akár a környezettanulmány elkészítése, a büntetés kiszabása esetén, akár a büntetések, intézkedések, egyes kényszerintézkedések és szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény által (továbbiakban: Bv. törvény) meghatározott reintegrációs őrizet és a feltételes szabadságra bocsátás során.

4. Hatályos szabályozás

A hatályos Btk. a pártfogó felügyelet fakultatív és kötelező eseteiről rendelkezik.

„ (1) Az intézkedés alkalmazható a vádemelés elhalasztásának tartamára, feltételes szabadság tartamára, próbára bocsátás próbaidejére, jóvátételi munka előírása mellett, a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaidejére, ha annak eredményes elteltéhez az elkövető rendszeres figyelemmel kísérése szükséges.

(2) Pártfogó felügyelet alatt áll, akit életfogytig tartó szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátottak, az a visszaeső, akit feltételes szabadságra bocsátottak, vagy akivel szemben a szabadságvesztés végrehajtását felfüggesztették. ”¹⁰⁹

A Btk. sajátosságait magán hordozza a kötelező eset megalkotása, így az életfogytig tartó szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátottak esetében a társadalmilag súlyosan

¹⁰⁷ 2012. évi CLXXX. törvény 141. §

¹⁰⁸ *Bálint*: i. m. 4. o

¹⁰⁹ Btk. 69. § (1) (2) bek.

elítélendő, a társadalomra súlyosan veszélyes cselekmény elkövetése, még akkor is megkövetel plusz jogkövetkezményt, ezáltal az imént említett intézkedés alkalmazását, ha a bíróság úgy rendelkezik, hogy a büntetés célja a feltételes szabadságra bocsátással is elérhető. Ha a felügyelő úgy látja, hogy a felügyelet szükségessége már nem áll fenn, javasolhatja a felügyelet megszüntetését. A törvény rendelkezik azokról az általános magatartási szabályokról, amiket a pártfogolt köteles betartani, ezt kiegészítve a bíróság – vagy vádemelés elhalasztása esetén az ügyész – a felügyelet céljának elősegítése érdekében külön magatartási szabályokat írhat elő. A 71. § (3) bekezdés szerinti megoldással nem tudok feltétlenül egyetérteni, amely mint kiegészítő lehetőség a bíróságot, illetve az ügyészt felhatalmazza „más magatartási szabályok” előírására. Leszögezendő, hogy olyan szabályokat, amelyeket a terhelt törvény alapján köteles betartani, nem lehet előírni.¹¹⁰ A kiegészítő lehetőség veszélye, hogy a büntetőjog területére vonhat más jogterületek által szabályozandó életviszonyokat, (például tartásdíj fizetési kötelezettség időpontra történő teljesítése, illetve polgárjogi igényként felmerülő kártérítési kötelezettség teljesítése) vagy alapvető alkotmányos jogokat korlátozhat. E lehetőséget a jogalkotó valószínűleg azért alkotta meg, hogy a pártfogó felügyelet hatókörét minden olyan esetre kiterjeszthesse, amely a felügyelet célja érdekében létfontosságú. Meglátásom szerint azonban e szabállyal a jogalkotó felpuhította az intézmény hatékony működéséhez szükséges határokat. Mindenesetre olyan magatartási szabályok előírása kívánatos, amelyek a terhelt közvetlen életkörülményeire hatnak. A bíróság, illetve az ügyész által meghatározható magatartási szabályoknak alsóbb szintű jogszabályban történő taxatív felsorolása megoldást jelenthetne erre a problémára.

5. Pártfogó felügyelő tevékenysége

A pártfogó rendeltetésénél fogva az utógondozáshoz képest olyan – már-már két ellentétes magatartást megkívánó – feladatot vállal, amelynek maradéktalan teljesítése kihívást jelenthet a mai rendelkezésre álló eszköztárat figyelembe véve. A köztisztviselők képzési előírásairól szóló 29/2012. (III. 7.) Korm. rendelet szerint a pártfogó felügyelői munkakör a következő felsőfokú végzettséggel tölthető be:

¹¹⁰ Korinek László – Kőhalmi László (szerk.): Acta Criminalia I. – A pártfogó Felügyelői Szolgálat időszerű kérdései (kerekasztal konferencia tanulmánykötet). PTE ÁJK Kriminológiai és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék, Pécs 2004. 19. o

*Jogász, okleveles közigazgatási szakértő, pszichológus, szociálpolitikus, szociológus vagy teológus, egyetemi vagy főiskolai szintű pedagógus, vagy szociális munkás, főiskolai szintű gyógypedagógus, igazgatásszervező vagy szociálpedagógus, addiktológiai konzultáns, gyermek – és ifjúságvédelmi tanácsadó, mentálhigiénés- szakképzettség.*¹¹¹

Véleményem szerint megkérdőjelezhető ez a hosszas felsorolás, mert vajon egy pártfogóra jutó közel 300 pártfogolt megfelelő ellenőrző-, integráló tevékenysége a felsőfokú szakképzettség megszerzésétől válik hatékonyra, illetve hatékonyabbá? A pártfogók feladatköre növekedett, a fiatalokkal kapcsolatban készítendő környezettanulmány a nyomozó hatóságtól átkerült a Pártfogó Felügyelői Szolgálat hatáskörébe, valamint a közérdekű munka végrehajtásának szervezését a büntetés- végrehajtási csoport helyett is e szervezet látja el. Növumnak számít, hogy a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő elkülönült, feladatköre a feltételes szabadságra bocsátás, illetve a reintegrációs őrizetbe helyezést megelőzően készítendő környezettanulmány elkészítésére, illetve a felügyeletre terjed ki. Az én felvetésem ezzel kapcsolatban, hogy speciálisan e munkakör elvégzéséhez szükséges jogi, pszichológia és kellő szociális érzékenységgel rendelkező szakemberek képzését kellene előirányozni, amely mind a létszámbeli, mind a felkészültségi aggályokat orvosolná.

Az intézkedés jellegére tekintettel a pártfogónak a bűncselekmény elkövetőjével olyan partnerségi viszony kialakítására kell törekednie, amely által az ellenőrző- ellenőrzött szerepet fenntartani, az alá- fölérendeltségi viszony érzetét tompítani tudja. Gönczöl Katalin e komplexitásnak az előnyét az erők koncentrációjában látja: „Úgy tudunk adni, hogy közben elvárás is megfogalmazunk, úgy tudunk adni, hogy honorálni is tudunk, ha a pártfogolt magatartása az elvártaknak megfelelően alakul. Így e viszony egy normális emberi kapcsolat szintjére emelkedik.”

Az intézkedések jellemzője, hogy a joghátrány nem célzott és többnyire morális jellegű, viszont a pártfogó felügyelet mellett, hogy támogató funkcióját megvalósítja, a hátránynak is helyet kell kapnia ahhoz, hogy a büntető jogkövetkezmény kifejeződésre juthasson. Tisztázni kell viszont azt a jellegéből fakadó tény is, hogy – mint az alternatív szankciók fő ismérve – a pártfogó felügyeletnél is érvényesül a magatartási szabályok súlyos megszegése esetén kiszabandó szabadságvesztés büntetés. A statisztikai adatok alapján a pártfogó felügyelet kombinálása más kezelési elemmel a visszaesés valószínűségét 7 %-kal csökkenti.¹¹²

¹¹¹ 29/2012. (III. 7.) Korm. rendelet a közszolgálati tisztviselők képesítési előírásairól

¹¹² Kerecsi: A közösségben végrehajtott büntetések... 681. o

6. Javaslato a 2016-ös viszonylatokat mérlegelve

A pártfogóknak az ideális 60 körüli pártfogolt helyett, 250-300 pártfogoltat kell segíteniük.¹¹³ Belátható, hogy ilyen létszámmal és munkateherrel nehezen, vagy egyáltalán nem teljesíthető a célként kitűzött ellenőrző, segítségnyújtó feladat. A legideálisabb helyzetet az teremtené meg, hogyha a pártfogók személyre szabottan, az elkövetők életviszonyait pontosan felmérve, egyéni stratégiát dolgoznának ki, és rendszeres – rövid időközönkénti – ellenőrzésük is lehetővé válna. Addig azonban, amíg a célhoz nem rendelhető hozzá olyan eszköz – a pártfogók létszámának, és elhivatottságának viszonylatában –, amely lehetővé teszi ezt az eljárást, véleményem szerint olyan kezelési stratégiákat kell kialakítani, amelyek a célcsoportok kategóriákba vonásával eljárási metódusokat alakítanak ki, vezetnek be a kezelés folyamatába. A pártfogó felügyeletről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet lépést tett az említett cél felé a 2015-ös módosítással bevezetett, úgy nevezett *közösségi foglalkoztató* intézményesítésével, amely feladatait a felügyelők látják el. A társadalmi beilleszkedést segíti elő az egészségügyi, a gyermekvédelmi és a szociális ellátást, támogatást vagy szolgáltatást nyújtó szervezetekkel, szervezetekkel, továbbá oktatási intézményekkel, civil szervezetekkel való együttműködés létrehozásával, fenntartásával újonnan bevezetett közösségi foglalkoztató.¹¹⁴ A foglalkoztató programjai elsősorban a megelőző pártfogó felügyelet, illetve a fiatalok pártfogó felügyelet alatt állók számára biztosított. Úgy vélem, a cél az lenne, hogy ez a lehetőség minél több pártfogás alatt álló részére – a sikeres reintegráció megvalósulása érdekében – biztosítható legyen.

Emellett uniós szinten Magyarország részt vett és részt vesz olyan programokban, mint például az EU Specific Programme Criminal Justice, amely célja többek közt a helyreállító igazságszolgáltatás működő módszereinek összehasonlító kutatása, legjobb gyakorlatok azonosítása, valamint annak vizsgálata, hogy mely esetekben és célcsoportok esetében mely helyreállító eszközök működnek a leghatékonyabban.¹¹⁵

¹¹³ Nem elég hatékony a pártfogó felügyelet és a közérdekű munka – Ombudsman: Nincs elég szakember, nem megfelelő a jogszabályi környezet. <http://www.jogiforum.hu/hirek/29393> (2016. 03. 14.)

¹¹⁴ 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről 60. §

¹¹⁵ Tanács 2007/126/IB határozata az „Alapvető jogok és jogérvényesülés” általános program keretében a 2007–2013-as időszakra a „Büntetőjogi jogérvényesülés” egyedi program létrehozásáról 3. cikk

IV. Konklúzió

Az új büntetőpolitikai megközelítés következményeként egyes büntetések a kontroll társadalmi kiterjesztéseként értelmezhetőek, és jellemzően az elkövető helyett egyre erőteljesebben a sértettet és a közösséget definiálja klienseiként.¹¹⁶ Ezáltal a büntetőjog ultima ratio jellegéhez egyre kevésbé a szabadságvesztés büntetések elszeparáló jellege, sokkal inkább az előzőekben taglalt, elsősorban a reparatív motívum kellene, hogy kapcsolódjon. A jogalkotói szándék mellett nagy szükség van a jogalkalmazók képzett, és bölcs belátására, amely által a differenciált intézményhálózatot átlátva, az adott esethez kapcsolódó megfelelő szankciót képesek kiszabni.¹¹⁷ Azt az álláspontot, miszerint a helyreállítással meg lehet gátolni, illetve megelőző taktikával ki lehet küszöbölni a bűnözést, utópisztikus felvetésnek vélem. Bibó szerint csak ott és csak annyiban lehet csökkenteni a megtorló jelleget, ahol és amennyire a társadalomnak a fölháborodásra és megtorlásra való készsége csökken.¹¹⁸ E szankciók térhódításának a hatékonyság nyitja meg az utat afelé, hogy társadalmi szinten elfogadottá váljon alkalmazásuk, amit másképp nem lehet elérni, csak megfelelő infrastruktúra létrehozásával. Az alternatív szankciók alkalmazásának tehát nem az elodázás, a szabadságvesztés büntetés kiszabásának eltolása a célja, hanem valóban hatékony kezelési elemekkel a magyar büntető igazságszolgáltatás reformfolyamatának katalizátoraként működhetne.

A strasbourgi-i ítéletek nyomán fizetendő kártérítések a fogvatartottak részére pedig nem, illetve nem csak úgy előzhető meg és kerülhető el, hogy újabb büntetés- végrehajtási intézetek megépítésére, a meglévők kibővítésére kerül sor. Úgy vélem, ez a stratégia rövidtávú megoldást szül, ám a mélyen gyökerező, megoldandó problémára nem adja meg a választ.

¹¹⁶ Kerezi: Kontroll vagy támogatás... 196. o.

¹¹⁷ Tóth: i. m. 97. o.

¹¹⁸ Kerezi: Kontroll vagy támogatás...191. o.